

**Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.106
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору педагогічних наук, професору,
професору кафедри педагогіки та
освітнього менеджменту
імені Богдана Ступарика
СТИНСЬКІЙ Вікторії Володимирівні
76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57**

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора, декана педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Кондур Оксани Созонтівни на дисертаційну роботу Деренюк Мар'яни Петрівни «Розвиток медіаосвіти у закладах вищої освіти України та Республіці Польщі (90-ті рр. ХХ ст. – 20-ті рр. ХХІ ст.)», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Актуальність теми дисертаційної роботи.

У сучасному світі розвиток медіаосвіти актуалізується у контексті глобальних викликів інформаційного суспільства та цифрової епохи. Стрімке зростання обсягів інформації, активне поширення медіаконтенту та вплив нових технологій на всі сфери життя вимагають підвищення рівня медіаграмотності населення, особливо серед здобувачів вищої освіти. Медіаосвіта розвиває критичне мислення, здатність аналізувати, тлумачити й оцінювати інформацію, формує компетентнісний підхід до інформаційного середовища соціума.

Актуальність порівняльного дослідження медіаосвіти у закладах вищої освіти (ЗВО) України та Республіки Польщі обумовлено історичним контекстом і подібністю соціально-економічних змін в обох країнах впродовж досліджуваного періоду. Обидві держави в 90-х роках ХХ століття стали на шлях демократичних перетворень та інтеграції до європейського і світового простору. Необхідність удосконалення системи вищої освіти відповідно до європейських стандартів вплинуло на формування освітніх політик цих держав, зокрема, у сфері медіаосвіти, яка на той час тільки почала розвиватися в них як окрема галузь знань. Важливим аспектом стало впровадження медіаосвітніх програм у ЗВО, які відповідають викликам глобального інформаційного суспільства.

Порівняльний аналіз розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі дозволяє оцінити ефективність впроваджених освітніх стратегій, визначити сильні та слабкі сторони кожної з національних систем освіти. В Україні розвиток медіаосвіти зіткнувся з численними викликами, зокрема з недофінансування освітньої галузі, нерівномірністю впровадження інноваційних освітніх технологій у регіональному розрізі. Комплексне вивчення розвитку медіаосвіти у ЗВО обох країн дозволить виокремити й обґрунтувати можливості та напрямки підвищення рівня медіаграмотності здобувачів вищої освіти України, посилити їхню готовність до професійної реалізації у цифровому суспільстві.

Таким чином, компаративне дослідження розвитку медіаосвіти в Україні та Республіці Польщі у трансформаційний для обох країн період з 90-тих рр. ХХ ст. по 20-ті рр. ХХІ ст. сприятиме удосконаленню української медіаосвіти та підвищенню якості вищої освіти в умовах сучасних глобалізаційних викликів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження Деренюк Мар'яни Петрівни виконане в рамках науково-дослідницької теми «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер – 0108U009122), яка реалізується на кафедрі педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Тему дисертаційної роботи «Розвиток медіаосвіти у закладах вищої освіти України та Республіки Польщі (90-ті рр. ХХ ст. – 20-ті рр. ХХІ ст.)» затверджено на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 08 від 27.09.2022 р.).

Обґрунтування обраної теми дисертації є методологічно, теоретично та технологічно переконливим, а сукупність завдань для її розв'язання сприяє розкриттю проблеми та досягненню мети дослідження.

Важливість теми наукового дослідження актуалізується низкою виокремлених авторкою чинників, що зумовлюється потребою подолання низки суперечностей, зокрема між необхідністю розвитку медіаосвіти у ЗВО України в контексті воєнного стану та інтеграції України до європейського освітнього простору і недооцінкою польського досвіду розвитку медіаосвіти; між зростанням потреб у розвитку медіаосвіти і збереженні інформації та недостатньою ресурсною базою ЗВО у підготовці фахівців з медіаосвіти; між важливістю розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі та недостатньою екстраполяцією історико-педагогічних ідей у сучасний простір.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертація Деренюк Мар'яни Петрівни є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке виконане на належному науково-методичному рівні.

Дисертаційна робота передбачає здійснення комплексного порівняльного аналізу розвитку медіаосвіти в Україні та Республіці Польщі у 90-х рр. ХХ ст. – 20-х рр. ХХІ ст.) задля творчого застосування медіаосвіти у підготовці майбутніх фахівців у ЗВО України. Поставленої мети здобувачка досягла шляхом розв'язання чітко визначених наукових завдань.

Завдяки доцільно сформованій репрезентативній джерельній базі, що містить 1008 найменування, з яких 351 іншомовних видань, дисертантка змогла ґрунтовно дослідити провідні ідеї розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі у досліджуваний період, їх практичне втілення в національних освітніх системах, а також генезу в підходах дослідників упродовж виокремлених нею чотирьох етапів.

Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані у дисертації, є обґрунтованими. Вони забезпечені застосуванням комплексу взаємодоповнювальних наукових методів дослідження, а саме: пошуково-бібліографічних для вивчення бібліотечних каталогів, фондів, наукових видань України та Республіки Польщі; загальнонаукових (аналіз, синтез, пояснення, класифікація, індукція, дедукція, порівняння) задля опрацювання нормативно-правової бази із забезпечення діяльності й розвитку медіаосвіти, вивчення теоретичного та практичного складників функціонування медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі впродовж досліджуваного періоду; поняттєво-термінологічних для визначення сутності, базових понять і здійснення порівняльного аналізу відповідно до предмета дослідження; історико-педагогічного аналізу науково-методичної літератури для дослідження еволюції розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі (кінець ХХ – початок ХХІ ст.); концептуально-порівняльного аналізу задля порівняння теоретичних підходів розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі; структурно-системного аналізу навчальних планів, програм професійної та медіаосвітньої підготовки, що дозволило виявити тенденції розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі.

Заслуговує на увагу застосування нетипових для історико-педагогічного дослідження методів фокус-груп дискусій та SWOT-аналізу для проведення експертизи, спрямованої на виявлення генези розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі в науковому дискурсі.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження не викликає сумнівів, оскільки забезпечена широким використанням наукових методів, репрезентативної джерельної бази, що є однією з необхідних і достатніх умов забезпечення вірогідності й обґрунтованості результатів історико-педагогічних досліджень, широкою апробацією результатів роботи у науково-комунікаційних заходах різного рівня.

Найбільш вагомими результатами, здобутими в дисертаційному дослідженні.

У процесі дослідження Деренюк М.П. отримала наукові результати, важливі для сучасної історико-педагогічної науки, а саме: проаналізовано стан

дослідження проблеми та поняттєво-категорійний апарат в українській та польській науковій літературі; обґрунтовано історичні етапи, нормативно-правову базу та еволюцію розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі; досліджено й охарактеризовано зміст, методи, форми розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі впродовж досліджуваного періоду; визначено тенденції творчого застосування українського та польського історичного досвіду розвитку медіаосвіти у закладах вищої освіти України.

Нові факти, одержані здобувачкою.

Дисертація М. Деренюк є комплексним дослідженням, у якому вперше: здійснено комплексне історико-порівняльне дослідження розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі (90-ті роки ХХ ст. – 20-ті роки ХХІ ст.); на основі критеріїв компаративного аналізу розроблено та обґрунтовано авторську періодизацію розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі (90-ті рр. ХХ ст. – 20-ті рр. ХХІ ст.): I етап (1992–1999 рр.) – період інформаційних змін у розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі; II етап (1999–2010 рр.) – науково-технологічна трансформація медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі; III етап (2010–2016 рр.) – становлення та розвиток медіаосвіти як напряму освітнього процесу у ЗВО України та Республіки Польщі; IV етап (2016–2024 рр.) – системна реалізація медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі.

Окрім того, досліджено структуру та зміст медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі, який здебільшого спрямований на інтеграцію з медійно-інформаційним простором, що забезпечує всебічний розвиток освітнього процесу, формування медіаграмотності, критичного мислення та професійної компетентності здобувачів вищої освіти. Встановлено, що обидві країни активно працюють над розробкою та впровадженням спеціалізованих навчальних курсів, які відповідають сучасним вимогам медіасупільства. Професійна підготовка здобувачів вищої освіти та міжнародна співпраця відіграють ключову роль у підвищенні якості медіаосвіти, уможливають упроваджувати передові практики та адаптовувати їх до національних умов.

Здобуттю обґрунтованих та достовірних результатів сприяв і операційно-діяльнісний компонент розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі

впродовж досліджуваного періоду. Зокрема, до найпоширеніших методів медійного навчання в українських ЗВО віднесено інтерактивні, проєктні, дослідницькі та ін., у ЗВО Республіки Польщі – ігрові, інтерактивні та ін. З-поміж форм медіаосвіти в українських ЗВО практикували медіатренінги, вебінари, онлайн-курси, у ЗВО Республіки Польщі – інтерактивні медіалабораторії, симуляційні проєкти, мультимедійні воркшопи, віртуальні студії тощо.

У дисертаційному дослідженні авторкою виокремлено перспективи творчого застосування історичного досвіду розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі. Відтак, розкрито тенденції розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі на сучасному етапі: розвиток медіатехнологій як запорука швидкої цифровізації ЗВО; розвиток медіакомпетентності як складника професійної компетентності майбутніх фахівців ЗВО; застосування медіаосвітніх продуктів як ключовий елемент освітнього простору ЗВО; розвиток цифрової медіаосвіти та медіаграмотності в сучасному медіасередовищі; дослідницька діяльність у контексті розвитку медіаосвіти; підвищення кваліфікації викладачів ЗВО, розвиток неформальної медіаосвіти тощо.

До вагомих здобутків авторки дисертаційного дослідження відносимо предметне з'ясування сутності його базових понять. При цьому вона не тільки інтерпретує доробок сучасних вчених, а й у вимірі розвитку проблеми дослідження пропонує власні дефініції. Зокрема, базове поняття «медіаосвіта» трактується у широкому значенні як системний педагогічний процес, спрямований на формування у здобувачів вищої освіти компетентностей свідомого, критичного сприйняття, аналізу та творчого застосування медіаосвітніх продуктів, а також розвитку умінь взаємодії з інформаційним середовищем; у вузькому значенні – як навчання, спрямоване на оволодіння медіакомпетентностями.

Авторкою на основі компаративного аналізу визначено спільне та відмінне у розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі; окреслено здобутки та прогресивні ідеї як України, так і зарубіжжя. У проведеному дослідженні виокремлено передумови розвитку медіаосвіти у ЗВО України та Республіки

Польщі в досліджуваний період: політичні, економічні, соціокультурні, технологічні.

Значення для науки і практики результатів, отриманих авторкою.

Дисертаційна робота М. П. Деренюк містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальні наукові завдання.

Результати дослідження упроваджено в освітній процес Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка про впровадження № 1423 від 29.08.2024), Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження № 01-16/252 від 15.08.2024 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка про впровадження № 03.04-29/14 від 02.09.2024), Чернівецького національного 33 університету імені Юрія Федьковича (довідка про впровадження №17/19-2639 від 28.08.2024), Університету Миколая Коперника в Торуні (Республіка Польща) (довідка про впровадження результатів наукового дослідження від 04.06.2024 р.).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані при вирішенні наукових і практичних завдань щодо розвитку медіаосвіти у ЗВО України на сучасному етапі, зокрема, в процесі розробки підручників, посібників, освітніх програм, навчально-методичної літератури; під час викладання освітніх компонент «Медіапедагогіка», «Історія педагогіки», «Медіадидактика» та ін., під час проведення воркшопів для студентів, аспірантів, викладачів, науковців. Заслужують уваги рекомендації щодо розвитку неформальної медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі для здобувачів вищої освіти, викладачів, адміністрації. Варто відзначити науково-методичну цінність упорядкованого словника-довідника з медіаосвіти для здобувачів вищої освіти та викладачів.

Дисертанткою розроблені елективні курси «Медіаосвіта у ЗВО України та Республіки Польщі: порівняльний аналіз» та «Розвиток медіаосвіти в епоху діджиталізації»; створена концепція сайту медіаосвітнього викладацького блогу

«MediaMind» для підвищення рівня медіаграмотності та медіакомпетентності здобувачів вищої освіти шляхом надання доступу до інформації, яка сприятиме ефективному використанню медіаресурсів в освітньому процесі ЗВО.

Окрім того, корисними для теорії і практики медіаосвіти будуть результати пілотного діагностичного опитування здобувачів вищої освіти.

Відсутність порушення академічної доброчесності.

За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикацій та фальсифікації. Деренюк М.П. використовує покликання на власні наукові публікації, дослідження інших науковців, нормативні документи та інші джерела. Порушення академічної доброчесності у дисертації відсутні.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності.

Дисертація М. П. Деренюк має чітку структуру і містить всі необхідні для дисертаційної роботи структурні елементи: анотації українською й англійською мовами, список умовних позначень, вступ, три розділи з висновками до них, загальні висновки, список використаних джерел і додатки.

Аналіз структури та змісту дисертації засвідчує, що дисертаційне дослідження є цілісним, характеризується чіткістю викладу матеріалу та логічною послідовністю. Зміст анотацій висвітлює істотні аспекти дослідницької роботи та основні її положення. Висновки з дослідження (як до розділів, так і загальні) виважені, цілісні, комплексно й концентровано виявляють авторську позицію та високий рівень узагальнення матеріалу, у них чітко простежується взаємозумовленість між метою, завданнями дослідження й усім змістом дисертації.

Дискусійні положення, рекомендації та зауваження до змісту дисертації.

1. Доцільним видається виразніший акцент у дисертаційній роботі на сильних і слабких сторонах змісту, організаційних форм медіаосвіти у ЗВО України та Республіки Польщі у розрізі виокремлених періодів.

2. Описуючи розроблені елективні курси «Медіаосвіта у ЗВО України та Республіки Польщі: порівняльний аналіз» та «Розвиток медіаосвіти в епоху

діджиталізації», які спрямовані на розвиток професійних компетентностей у галузі медіаосвіти, формування критичного мислення та аналітичних навичок, підвищення рівня медіаграмотності, стимулювання впровадження та застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності, а також забезпечення ґрунтовного розуміння історичних, сучасних і перспективних напрямів медіаосвіти в Україні та Республіці Польщі, авторці потрібно було б чіткіше вказати, для здобувачів освіти яких спеціальностях їх рекомендовано та вдосконаленню яких практичних навичок з медіаграмотності у здобувачів вищої освіти вони сприятимуть.

3. Цікавими й змістовними є укладені додатки до дисертаційного дослідження. Проте, зважаючи на тематику досліджуваної проблеми, доцільно було у додатках продемонструвати приклади найуспішніших кейсів впровадження медіаосвітніх ініціатив у ЗВО України та Республіки Польщі.

4. Матеріали третього розділу насичені таблицями та рисунками, описані методичні розробки дисертантки, добре розкрита інформація про медіаосвітні програми, додатки, блоги, сайти та їх застосування у підготовці здобувачів вищої освіти. Однак, менше розкрито особливості застосування сучасних технологій - віртуальної, доповненої реальності, штучного інтелекту - у розвитку медіаосвіти.

Однак, висловлені зауваження і побажання суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та не знижують безперечних здобутків роботи М. П. Деренюк, а мають рекомендаційний характер і можуть бути враховані у подальших наукових напрацюваннях авторки.

Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації. Дисертацію викладено українською мовою. Аналіз структури та змісту дисертації засвідчує, що робота є цілісною, характеризується чіткістю викладу матеріалу та логічною послідовністю.

Загальний висновок. Отримані результати наукового дослідження важливі для педагогічної теорії й практики, їх упроваджено в освітній процес закладів освіти різних рівнів. Дисертаційна робота є оригінальною, завершеною науковою працею, характеризується переконливою аргументацією висновків та їх практичним значенням, відображає високий фаховий рівень підготовки

здобувачки, її сформованість як сумлінного і креативного науковця. Роботу виконано на високому науковому рівні. Авторка відмінно володіє науковим стилем української мови.

Рецензоване дисертаційне дослідження Мар'яни Петрівни Деренюк «Розвиток медіаосвіти у закладах вищої освіти України та Республіки Польщі (90-ті рр. ХХ ст. – 20-ті рр. ХХІ ст.)» є самостійним, має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки й практики. Дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає всім чинним вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами)), а її авторка Мар'яна Петрівна Деренюк заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Рецензент:

Оксана КОНДУР

доктор педагогічних наук, професор,

декан Педагогічного факультету

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника